

U istoriji diplomatije izuzetna pažnja poklanjana je rangu diplomatski predstavnika. Bez obzira na vrstu misije koju su obavljali, diplomate su se borile za dobijanje višeg ranga koji im je određivao pravo prvenstva prilikom prijema kod suverena na svečanostima i drugim manifestacijama u zemlji prijema. U XVI, XVII, i XVIII veku na diplomatskoj sceni bile su stalno svađe i sukobi sa smešnim, a ponekad i tragičnim posledicama zbog ranga na koji su pretendoavli diplomatski predstavnici.

Diplomate koje su dolazile iz velikih i vojno jakih država, tražili su za sebe viši rang, smatrajuću da tako štite interese svoje države i čast suverene koji ih je imenovao u diplomatsku službu.

Najupornije u sukobima oko ranga ostale su diplomate Francuske i Španije. O njihovim incidentima zabeležene je najviše anegdota i dosetki u rešavanju problema. Sukobi su prestali sa dolaskom dinastije burbona na vlast 1871. godine, kada je Francuska na međunarodnoj sceni izborila status velike sile i potisnula Španiju u drugi plan.

Sukobi oko ranga diplomatskih predstavnika zabeleženi su i na našim prostorima. Na Kongresu u Sremskim Karlovcima 1699. sve prisutne delegacije Turske, Austrije, Poljske i Mletačke Republike, polagale su pravo na najviši rang. Sve delegacije su tražile da prve dolaze i ulaze u salu za konferencije. Znajući da svim prisutnima ne može biti dodeljen najviši rang, postojala je opasnost da neke učesnice napuste kongres. Rešenje je moralo da zadovolji sve. U kongresnim salama, u kojima su održavane sednice, otvorena su četiri ulaza, tako da su delegacije ulazile istovremeno.

Osim diplomata, i vladari - monarsi su pretendovali na viši rang za svoje diplomatske predstavnike u odnosu na države sa republikanskim uređenjem.

Budući da je u diplomatskoj praksi "problem ranga" već dugo postojao, da sukobi i svađe nisu mogli da se izbegnu, bilo je neophodno utvrditi pravila koja će biti obavezujuća za sve.

Učesnice Bečkog kongresa: Austrija, Francuska, Rumunija, Rusija, Engleska, Pruska, Španija, Portugalija i Švedska potpisale su Pravilnik o rangu diplomatskih predstavnika (Réglement sur le rang des agents diplomatiques).

Da bi pravilnik bio primenjen u praksi i obavezujući za sve, opunomoćenici sila potpisnica Bečkog ugovora obratili su se opunomoćenicima drugih suverena, s molbom da potpišu i primenjuju doneti akt.

Pravilnikom su utvrđene tri klase diplomatskih predstavnika. Prvu klasu činili su ambasadori, legati i nuncije, drugu poslanici, ministri i ostali, a treću otpravnici poslova.

Samo prva klasa diplomatskih predstavnika imala je reprezentativno obeležje, što je podrazumevalo kontakt sa suverenom, titulu ekselecije i još neke privilegije koje su s vremenom prenele na sve diplomatske predstavnike.

Diplomatskim predstavnicima rang je dodeljivan po datumu notifikacije.

Bečkim pravilnikom i njegovom dopunom u Ahenu rešene su vekovne svađe oko ranga i etikete diplomatskih predstavnika.

Državama je ostavljeno pravo određivanja klase diplomatskih predstavnika.

Na pomolu je bio novi diplomatski problem. Velike sile bile su protiv prava malih zemalja da šalju ambasadore, odnosno predstavnike prve klase, jer su smatrali da to pravo pripada isključivo njima. Problem je prevaziđen primenom nepisanog pravila da države jedna drugoj šalju poslanike iste klase.

Osim privilegija i imuniteta, diplomatsko-konzularni činovnici imali su više obaveza koje su proisticale iz njihovih funkcija. Jedna od tih obaveza bila je nošenje diplomatsko-konzularnih uniformi u svečanim prilikama u inostranstvu i u slučajevima kada to naloži ministar inostranih poslova u zemlji.

Pozivajući se na tradicionalnu vezu sa Bečkim pravlinikom, klase diplomatskih predstavnika poslužile su za klasifikaciju uniformi. Pošto je Pravilnik dopunjen i zvanjima konzularnih činovnika, postojale su četiri klase diplomatsko-konzularnih predstavnika i četiri vrste diplomatsko-konzularnih uniformi.

Nošenje diplomatsko-konzularnih uniformi prihvatili su predstavnici svih zemalja izuzev Sjedinjenih Država, koje su zakonom iz 1867.god zabranile nošenje službenih odela svojim diplomatsko-konzularnim činovnicima. Ostavljena je mogućnost da, kada to zahteva ceremonijal u zemlji prijema, diplomatski predstavnici Sjedinjenih Država nose večernja odela, kratak kaput (culotte courte) i zlatne kopče na cipelama.

Vrstu diplomatsko-konzularne uniforme i korišćenje utvrđivalo je Ministarstvo Inostranih poslova svake zemlje.

Službena odela u XIX veku u Srbiji

U XIX veku, kao posledica evropeizacije Srbije, uvode se službena odela. Obavezu nošenja službenih odela imala su vojna lica, policija, carinici, finansijski službenici, vatrogasci, poštari, železničari, brodari, rudari, šumari, prosvetari, članovi sportskih udruženja, predstavnici, crkve i diplomatski predstavnici.

{polaroid bordercolor="#FFFFFF" borderwidth="3" shadowopacity="0.5" rotation="no" title="Milan Petronijević, Izvanredni poslanik Poslanstva Kraljevine Srbije u Berlinu, 1885 u uniformi" alt="Milan Petronijević, Izvanredni poslanik Poslanstva Kraljevine Srbije u Berlinu, 1885 u uniformi"}stories/slike/milance.jpg{/polaroid}

Zajedničko za sva službena odela je da su zadržala elemente tradicionalnog, ali se prati i uticaj zemalja u okruženju i evropskih zemalja u okruženju i evropskih zemalja uopšte od izbora materijala do najsitnijih ukrasnih detalja.

U diplomatskoj službi u XIX veku bila su u upotrebi službena odela za služitelje Ministarstava inostranih poslova u zemlji i diplomatske predstavnike koja su koristile diplomate za vreme obavljanja misije u inostranstvu.

O korišćenju službenih odela i diplomatsko-konzularnih uniformi nema sačuvanih pisanih propisa ili još nisu pronađeni.

Fotografije diplomata Jovana Ristića, Milutina Garašanina, Nikole Pašića i dr. potvrđuju da su se koristila službena odela u zemlji a i diplomatsko-konzularne uniforme u inostranstvu.

O obavezi nošenja diplomatsko-konzularnih uniformi nalazimo potvrdu i u prepisci Laze Kostića koji se pripremao za sekretara srpskog poslanstva u Rusiji. U pismu upućenom Miši Dimitrijeviću, traži da mu hitno pošalje knjige koje je ostavio u Novom Sadu da ih proda Narodnoj biblioteci, jer mu je potreban novac za pripreme pre odlaska u diplomatsku službu. "Molim te požuri ekspediciju inače sam u velikoj neprilici. Posle skupštine (1880) treba uskoro da pođemo u Rusiju, a imaću toliko troškova koliko mi državna kasa neće namiriti. Moram npr. naručiti uniformu budalasto skupocenu, stajaće me 100 dukata, bez toga me neće primiti u Zimskom Dvorcu, a zamenjivaću poslanika."¹

Diplomatsko-konzularne uniforme u Kraljevini Jugoslaviji

{polaroid bordercolor="#FFFFFF" borderwidth="3" shadowopacity="0.5" rotation="no" title="Diplomatsko osoblje Jugoslovenske kraljevske ambasade u Rimu 1937.

" alt="

Diplomatsko osoblje Jugoslovenske kraljevske ambasade u Rimu 1937.

"}stories/slike/group1.jpg{/polaroid}

Diplomatsko osoblje Jugoslovenske kraljevske ambasade u Rimu 1937.

Prvi sačuvani propisi o obavezi službenih odela u Ministarstvu inostranih poslova u diplomatsko-konzularnim predstavništvima potiču iz 1931.godine. Zastupnik ministra inostranih poslova, ministar građevina, doktor Kosta Kumanudi potpisao je "Pravilnik o nošenju službenih odela služitelja Ministarstva inostranih poslova."² i Pravilnik o izradi i nošenju diplomatsko-konzularne uniforme.³

Svi služitelji Ministarstva inostranih poslova razvrstani, ili nerazvrstani, bili su u obavezi da nose službena odela (zimsko i letnje) i službeni znak MIP prišiven na prednjem reveru jakne (okovratnika)

;Pravilnik o izradi i nošenju diplomatsko-konzularnih uniformi u inostranstvu utvrdio je četiri vrste uniformi prema klasama diplomatskih predstavnika:

- I klasa za izvanredne poslanike i opunomoćene ministre,
- II klasa za savetnike i generalne konzule,
- III klasa za prve sekretare i konzule,
- IV klasa za sekretare, vice-konzule i pisare.

Obaveza diplomatsko-konzularnih predstavnika bila je da uniforme pribave u propisanom roku: kraljevski predstavnici pre predaje akreditiva, a najduže u roku od 2 meseca posle naimenovanja, savetnici i generalni konzuli, prvi sekretari i konzuli u roku od 6 meseci a ostali činovnici u roku od jedne godine računajući od 01.04.1931.god.

U Ministarstvu inostranih poslova uniforme su nosili punomoćnici ministra, opunomoćenici ministra na radu u Ministarstvu, načelnici odeljenja, šef Kabineta ministra i šef Protokola.

Diplomatsko-konzularne uniforme koriste se u inostranstvu na dan rođenja kralja, dan ujedinjenja, prilikom blagodarenja u crkvi i po odluci šefa predstavništva. Prilike u kojima se nose uniforme u zemlji određivao je ministar inostranih poslova.

Diplomatsko-konzularni činovnici koji imaju oficirske uniforme a bili su u obavezi da u prilikama koje važe za sve diplomatsko-konzularne predstavnike, takođe nose propisane diplomatsko-konzularne prema klasi kojoj pripadaju.

O primeni propisa o izradi i nošenju diplomatsko-konzularne uniforme starao se Protokol Ministarstva inostranih poslova.

Prema sećanjima diplomatsko-konzularnih predstavnika toga vremena uniforme su bile obavezne. Iako su elementi bili strogo propisani u kvalitetu, materijalu, boji, izradi, bilo je odstupanja.

Da bi se izbegle moguće razlike, 1937. godine Protokol Ministarstva donosi novi pravilnik o izradi i nošenju diplomatsko-konzularne uniforme⁴, sa prilogom skica za sve elemente

uniforme5 po klasama autora Milice Babić-Jovanović.

Uniforma prve klase - Izvanredni poslanik i Opunomoćeni ministar (1931.)

{polaroid width="200px" height="537px" bordercolor="#FFFFFF" borderwidth="3" shadowopacity="0.5" rotation="no" title="Uniforma prve klase - Izvanredni poslanik i Opunomoćeni ministar (1931.)" alt="Uniforma prve klase - Izvanredni poslanik i Opunomoćeni ministar (1931.)"}stories/slike/kat1.jpg{/polaroid}

FRAK: Tamno plava čoja sa jednorednim zakopčavanjem sa 7 zlatnih dugmati sa državnim grbom. Skutovi izvezeni šarom samo od krinovog cveta oivičenom zlatnom trakom.

JAKA: (okovratnik) Uspravljena od kadife boje višnje, izvezena palminim grančicama i krinovima cvetom, ivica otpočena zlatnim gajtanom

PRSA: Izvezena palminim grančicama i krinovima cvetom, oivičena zlatnim gajtanom

ZARUKAVLJE: Od kadife boje višnje, izvezeno krinovima cvetom i palminim grančicama, otpočena zlatnim gajtanom.

KRSTA: Vez palmove grančice, isprepletane krinom

NADŽEPNICE: Vez od položenih grančica i cvetova krina(za prvu i drugu klasu uniforme), koso sečenih ivica: deo iznad samog dzepa formiran iz dva sastavljena polukruga. Sa tri strane oivičen zlatnim gajtanom.

PANTALONE: Tamno plave čoje sa dvostrukim zlatnim lampasom širine 4cm isoust boje višnje između lampasa i potpetica.

MAČ: Pljosnate oštrice, korice od crne kože, viseći na zlatnom vezenom nisku do 1/5 mača. Balčak je pozlaćen, a drška od belog sedefa na vrhu kruna sa krstom, a pri dnu državni grb na pločici.

ŠEŠIR: Crne boje dvorogi od svilenog filca. Belo nojevo perje na vrhu i trobojna državna kokarda, a na desnoj strani tri zlatna gajtana.

PELERINA: Tamno plava čoja i jaka(okovratnik) od somota tamno plave boje.

RUKAVICE: Bele glase.

OBUĆA: Duboka, lakovana i bez klapne.

Uniforma druge klase - Savetnik i Generalni konsul (1931.)

{polaroid width="200px" height="537px" bordercolor="#FFFFFF" borderwidth="3" shadowopacity="0.5" rotation="no" title="Uniforma druge klase - Savetnik i Generalni konsul (1931.)" alt="Uniforma druge klase - Savetnik i Generalni konsul (1931.)"}stories/slike/ii_kategorija.jpg{/polaroid}

FRAK: Materijal, boja i kroj isti kao i za prvu klasu. Skutovi su oivičeni zlatnim gajtanom.

JAKA: (okovratnik) vez palmine grančice isprepletane cvetovima krina. Vez obuhvata 2/3 jaka. Ivica je otpočeta zlatnim gajtanom.

PRSA: Vez samo od krinovog cveta. Ivica je otpočeta zlatnim gajtanom

KRSTA: Vez palmine grančice, isprepletane krinom

ZARUKAVLJE: Od kadife boje višnje, izvezeno krinovim cvetom i palminim grančicama, oivičeno zlatnim gajtanom.

NADŽEPNICE: Vez od položenih grančica i cvetova krina(za prvu i drugu klasu uniforme), koso sečenih ivica: deo iznad samog dzepa formiran iz dva sastavljena polukruga. Sa tri strane oivičen zlatnim gajtanom.

PANTALONE: Čoja iste boje kao i frak.Dvostruki lampas širine 3cm. Ispust između lampasa i potpetica boje višnje.

ŠEŠIR: Crne boje, dvorogi sa crnim nojevim perjem na vrhu, trobojna državna kokarda, a na desnoj strani dva zlatna gajtana.

MAČ: Isti kao i za uniformu uniformu prve klase s viskom bez veza.

PELERINA, RUKAVICE I OBUĆA: Isti kao i za prvu klasu.

Uniforma treće klase - Prvi sekretar i Konsul (1931.)

{polaroid width="200px" height="537px" bordercolor="#FFFFFF" borderwidth="3" shadowopacity="0.5" rotation="no" title="Uniforma treće klase - Prvi sekretar i Konsul (1931.)" alt="Uniforma treće klase - Prvi sekretar i Konsul (1931.)"}stories/slike/iii_kategorija.jpg{/polaroid}

FRAK: Bez veza na prsima i nadzepnicama.

PANTALONE: Čoja iste boje kao i frak.Dvostruki lampas širine 3cm. Ispust između lampasa i potpetica boje višnje.

ŠEŠIR: Crne boje, dvorogi sa crnim nojevim perjem na vrhu, trobojna državna kokarda, a na desnoj strani dva zlatna gajtana.

MAČ: Isti kao i za uniformu uniformu prve klase s viskom bez veza.

PELERINA, RUKAVICE I OBUĆA: Isti kao i za prvu klasu.

Uniforma četvrte klase - Sekretar, Vice-Konsul i Pisar (1931.)

{polaroid width="200px" height="530px" bordercolor="#FFFFFF" borderwidth="3" shadowopacity="0.5" rotation="no" title="Uniforma četvrte klase - Sekretar, Vice-Konsul i Pisar (1931.)" alt="Uniforma četvrte klase - Sekretar, Vice-Konsul i Pisar (1931.)"}stories/slike/kat4.jpg{/polaroid}

FRAK: Bez veza na prsima i nadzepnicama.

JAKA: (okovratnik) vez palmine grančice isprepletane cvetovima krina. Na 1/3 površine otpočen zlatnim gajtanom.

ZARUKAVLJE: Vez male grančice od palme i krinov cvet u uglu.

KRSTA: Vez male grančice od palme i krinov cvet u uglu.

PRSA I SKUTOVI: Samo oivičena zlatnim gajtanom

Pantalone, šešir, mač, pelerina, rukavice i obuća kao za uniformu druge klase.

Diplomatsko-konzularne uniforme ostale su nepromenjene do Drugog svetskog rata. Posle 1945. napuštena je praksa korišćenja uniformi za diplomatsko-konzularne činovnike. U prigodnim prilikama u inostranstvu i u zemlji uniforme su zamenjene svečanim odelima.

autor: Mr Mirjana Milenković

Postavljene fotografije preuzete su iz knjige "Službena odela u Srbiji u XIX i XX veku", izdate od strane Istorijskog muzeja Srbije i Galerije Srpske akademije nauka i umetnosti, 2001. god.

1 Živomir Mladenović, Laza Kostić, u srpskoj diplomatskoj službi, zbornik radova SANU, Knj. X, Beograd 1951.,strana 352

2 Diplomatsko-konzularni godišnjak 1931., Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije

3 Službene novine Kraljevine Jugoslavije, broj, 64-XIX, Beograd, 1931.

4 Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije, Beograd 1937.

5 SMIP (Savezno ministarstvo za inostrane poslove), diplomatsko-konzularne uniforme, (mapa) skica Milice Babić-Jovanović.